

УДК 808:811.161.3'42:398.91(=161.3)

Рытарычныя прыёмы ўзмацнення выяўленчай выразнасці ў беларускім парэмійным дыскурсе

А.А. СТАНКЕВИЧ

На матэрыяле беларускіх народных прыказак і прымавак разглядаецца выкарыстанне рытарычных прыёмаў узмацнення выяўленчай выразнасці, вобразнасці і афарыстычнасці парэмійнага дыскурсу. У лік рытарычных прыёмаў павышэння экспрэсіўнага патэнцыялу правербіяльных выразаў у артыкуле ўключаюцца антытэза, дыятэза, альтэрнатэза, амфітэза, дыз'юнкцыя, сінайкеёзіс, антыфразіс і антыметабала, пры гэтым апісваюцца іх структурныя характарыстыка і стылістычныя функцыі.

Ключавыя словы: парэміі, прыказкі, прымаўкі, рытарычны прыём, антытэза, дыятэза, альтэрнатэза, амфітэза, дыз'юнкцыя, сінайкеёзіс, антыфразіс, антыметабала, выяўленчая выразнасць.

On the material of Belarusian folk Proverbs and sayings the use of rhetorical techniques to improve the visual expressiveness, imagery and aphorism of paremic discourse is discussed. To the numbers of rhetorical devices enhancing the expressive potential of proverbial sayings such elements mentioned in the article as antithesis, diathesis, alternateza, amfiteza, disjunction, sinaykeozis, antyphrazis antymetabala are included. Their structural characteristics and stylistic features are described.

Keywords: paremia, proverbs, sayings, rhetorical device, antithesis, diathesis, alternates, amfiteza, disjunction, sinenesis, antiphrazis and antimetabolic, visual expressiveness.

Прыказкі і прымаўкі, якія з'яўляюцца сапраўднай скарбніцай народнай мудрасці, адлюстроўваюць багаты жыццёвы вопыт і мудрасць сваіх стваральнікаў, уключаюць найбольш важныя назіранні над з'явамі прыроды, грамадскім і сямейным жыццём, даюць ацэнку ўсіх сфер дзейнасці чалавека і маюць выразную павучальную функцыю.

Як слушна заўважае М.Я. Грынблат, «і прыказкі, і прымаўкі <.> выяўляюць бліскучыя здольнасці народа да вобразнага мыслення, яго выключную назіральнасць, разважлівасць, высокія маральныя асновы, жыццёвы практыцызм і бязмежныя моўныя багацці» [1, с. 10].

У навуковай літаратуры ёсць розныя азначэнні прыказак, у якіх адзначаецца мастацка-вобразная форма [2, с. 398], афарыстычнасць [3, с. 5], [1, с. 8], метафарычнасць [4, с. 282], алегарычны сэнс [5, с. 9], трапнасць, лаканічнасць, адшліфаванасць [3, с. 5], рытмічная арганізаванасць [5, с. 17] правербіяльных выразаў. Названыя якасці крылатых народных выслоўяў прадугледжваюць актыўнае выкарыстанне ў іх моўных выяўленча-выразных сродкаў. Афарыстычны, красамоўны характар многіх парэмій, іх лаканічнасць і экспрэсіўнасць патрабуе ўжывання разнастайных рытарычных прыёмаў узмацнення выяўленча-выразнага патэнцыялу народнага слова.

Прадметам нашага даследавання з'яўляюцца беларускія прыказкі і прымаўкі, мэтай – вызначэнне ролі рытарычных прыёмаў, заснаваных на супрацьпастаўленні або супастаўленні пэўных з'яў, у працэсе ўзмацнення выяўленчай выразнасці ў парэмійным дыскурсе.

Рытарычныя прыёмы звязаны з непрамой, ускоснай тактыкай маўленчага ўзаемадзеяння, заснаванай на выражэнні зместу праз намёк, жарт, іронію, што патрабуе пэўнай разгадкі, расшыфроўкі. Ускосныя тактыкі маўленчага ўздзеяння называюць таксама фігуральнымі, паколькі яны грунтуюцца на выкарыстанні фігур, пад якімі разумеецца адхіленне ад звычайнага спосабу выражэння [6, с. 173].

У навуковай літаратуры пад рытарычным прыёмам маецца на ўвазе «спосаб пабудовы выказвання, заснаваны на матываваным мэтай гаворачага/пішучага і ўмовам зносін (кантэкстам або сітуацыяй) адхіленні ад нормы ў шырокім сэнсе» [7, с. 173], [8, с. 274].

Паколькі асноўная функцыя выкарыстання рытарычных прыёмаў – імкненне да красамоўнага выкладу зместу паведамлення і, як вынік, – павышэнне яго выяўленчай выразнасці, – рытарычныя прыёмы ўласцівыя як літаратурна-мастацкаму і публіцыстычнаму

маўленню, так і вуснай народна-паэтычнай творчасці. Рытарычныя прыёмы ўзмацнення выяўленчай выразнасці ў мове парэміянага дыскурсу ў беларускім мовазнаўстве не былі прадметам даследавання.

Адным з самых частых прыёмаў узмацнення выяўленчай выразнасці ў прыказках і прымаўках з'яўляецца рытарычны прыём супрацьпастаўлення (**антытэза**), 'заснаваны на супастаўленні процілеглых з'яў, прадметаў, характараў, пачуццяў, ідэй, вобразаў' [4, с. 124], [8 с. 46]. Уключэнне ў структуру парэміі супраціўных злучнікаў *а, але, ды, да* садзейнічае выражэнню кантрастнага супастаўлення, выяўленню размеркавальных адносін паміж супастаўляемымі з'явамі і павышэнню выразнасці іх апісання, што ў сваю чаргу ўзмацняе экспрэсіўнасць выказвання: «*Дай*» *ніхто не любіць, а «на» – усякі чуе* [Янк., с. 43]; *Аднаму і часце ракою плыве, а другі ў няшчасці цэлы век жыве* [ПП-2, с. 423]; *Усякі абедзе, але не ўсякі вадзіць* [Янк., с. 40]; *Брат мой, але хлеб еш свой* [ТСП, с. 95]; *Харош урадзіўся, ды не прыгадзіўся* [ПП-1, с. 71]; *Вялікая галава, да мал розум* [ПП-2, с. 243]; *Многа харошых, да мілага нет* [ПП-2, с. 7].

У складзе антытэзы могуць супрацьпастаўляцца розныя дзеянні:

– *Вочы страшацца, а рукі робяць* [ПП-1, с. 147]; *Дзень выганяе з хаты, а ноч прыганяе* [ПП-1, с. 88]; *Лёгка кінуць, але цяжка падняць* [ПП-2, с. 485]; *Бачыць вока, ды зуб няйме* [ТСП, с. 80];

– ступень праяўлення або спосаб дзеяння: *Сказаць лёгка, ды зрабіць цяжка* [ПП-1, с. 179]; *Скочыў далёка, а завяз глыбока* [Янк., с. 97]; *Рэдка, але метка* [Янк., с. 294]; *Бязком, але не смяшачыся* [Янк., с. 321]; *Аднаму густа, а другому пуста* [ТСП, с. 64];

– акалічнасці месца: *Шукай жонку не на йгрышчы, а на ржышчы* [ПП-2, с. 27]; *Блізка відаць, ды далёка дыбаць* [ТСП, с. 88];

– розная ацэнка пэўнага дзеяння або ўласцівасці: *Сладка смяе, ды горка слухаць* [Янк., с. 325]; *Мякка сцеле, ды мулка спаць* [Янк., с. 324]; *Разумная галава, ды на дурной шыі* [ПП-2, с. 237];

– процілеглыя ўласцівасці, якасці прадметаў: *Варона малая, а горла вялікае* [ПП-1, с. 346]; *Вярба тоўстая, ды ў сярэдзіне пустая* [ПП-1, с. 70]; *Вялікі целам, ды малы дзелам* [Янк., с. 174];

– адцягнення паняцці: *Праўда халодная, а мана цёплая* [ПП-2, с. 435]; *Варвары ночы ўварвалі, а дзень падтачылі* [ПП-1, с. 113].

Паміж супастаўляемымі з'явамі можа быць бяззлучнікавая сувязь з інтанацыйнай супрацьпастаўлення, якая садзейнічае лаканічнасці і выразнасці крылатага выслоўя: *Гэты свет як макаў цвет: зранку расцвітае, да вечара ападае* [ПП-2, с. 405]; *Ілля лета канчае, жніво пачынае* [Янк., с. 83]; *Адны пануюць, другія гаруюць* [ТСП, с. 67].

Супрацьпастаўленне можа ўзмацняцца адмоўем: *Не скоро, да спора* [ПП-1, с. 179]; *Не сілаю, то розумам* [ПП-1, с. 147]; *Дарагое не вінцо, а слаўцо* [ТСП, с. 153]; *Не дораг абед, а дораг прывет* [ТСП, с. 355].

У некаторых выпадках у парэміях ужываецца дваіное супрацьпастаўленне (**мукабала**), якое, акрамя ўзмацнення кантрасту, садзейнічае сінтаксічнаму паралелізму канструкцый: *Чорны мак, ды смачны, белая рэдзька, ды горкая* [Янк., с. 178]; *Белы снег, ды не сыр, добры зяць, ды не сын* [ПП-2, с. 98].

Асобным, даволі распаўсюджаным рытарычным прыёмам у парэміях з'яўляецца ўзаемнае адмаўленне (**дыятэза**), у склад якога ўключаны паўторныя злучнікі *ні – ні, не – не, ані – ані*: *Ні гром, ні маланка не бярэ* [Янк., с. 167]; *Ні дар ні купля* [Янк., с. 302]; *Вясна не мясна, а восень не малачна* [ПП-1, с. 78]; *Слёз не пераплачаш, песень не перапяеш* [ПП-2, с. 193]; *Ані гарэлага шэлага, ані хлеба, ані ўкусиць чым* [Янк., с. 27]; *Ані асла, ані пасла* [Янк., с. 273]; *Ані бэ, ані мэ* [Янк., с. 273].

Дыятэза як рытарычны прыём выкарыстоўваецца для «сцвярджэння прамежкавай прыкметы за кошт адмаўлення супрацьлеглых уласцівасцей» [9, с. 34], «выдзялення прамежкавага, сярэдняга звяна ў радзе супрацьпастаўляемых паняццяў» [8, с. 116]. Яна садзейнічае стварэнню кантрастнага апісання пэўных дзеянняў:

– *Ні з'есці, ні спіць, ні хараша схадзіць* [Янк., с. 36]; *Ні грэе, ні студзіць* [Янк., с. 302]; *Ні скачучы, ні плачучы* [Янк., с. 267]; *Ні калёс, ні атос, і воўк кабылу панёс* [ТСП, с. 382];

– уласціваасцей: *Ні сыты, ні галодзен, ні стары, ні малодзен* [ПП-2, с. 227]; *Ні печаны, ні вараны* [ПП-2, с. 290];

– падкрэслівае супрацьпастаўленне асоб паводле роду заняткаў, прафесійнай прыналежнасці: *Ні трэц, ні мнец, ні ў дуду ігрэц* [ПП-2, с. 289]; *Ні скакун, ні граюн, а ў куточку сядун* [Янк., с. 281]; *Ні шавец, ні кравец, ні каваль, ні стругаль, а проста гаварыльшчык* [Янк., с. 281];

– паказвае адносіны з іншымі людзьмі: *Ні наш, ні ваш* [ПП-2, с. 142]; *Ні самому паглядзец, ні людзям паказаць* [Янк., с. 226]; *Не я першы, не я апошні* [ТСП, с. 382];

– адзначае сямейнае становішча: *Бедная галава – ні дзяўчына, ні ўдава* [Янк., с. 114]; *Ні дома, ні замужам* [ПП-2, с. 17];

– адмаўляе наяўнасць пэўных рэалій, прадметаў: *Вакол разарэнне: ні табакі, ні карэння* [Янк., с. 30]; *Перастаялая трава – ні сена, ні пацеруха* [Янк., с. 93];

– рэчываў: *Ні рыба, ні мяса* [ПП-2, с. 289]; *Ні мукі пылінкі, ні солі драбінкі, ні гарэлкі расінкі* [Янк., с. 340];

– узмацняе ўзаемнае адмаўленне акалічнасцей часу: *Ні калі было, ні калі будзе* [Янк., с. 226]; *Ні пры нас стала, ні пры нас пяройдзе* [Янк., с. 226];

– акалічнасцей месца: *Ні сюды, ні туды, мае мілья дуды* [ПП-2, с. 196]; *Ні на печы, ні ў цяньку – нідзе месца не знайду* [ПП-2, с. 282]; *Ні ў гародзе, ні ў саду – нідзе месца не знайду* [ПП-2, с. 282].

Выяўленчую выразнасць маўленню ў правербіальных выразах надае рытарычны прыём чаргавання (**альтэрнатэза**), пры ўжыванні якога паказваецца змена падзей, дзеянняў, станаў, паслядоўнасць фактаў, з якіх адзін не можа быць адначасовым з другім, выключае другі, але можа быць пасля другога [10, с. 248]. Альтэрнатэза садзейнічае дынамічнаму апісанню рэчаіснасці. Яна суправаджаецца выкарыстаннем парных злучнікаў *то – то*:

– *Наша Хвядора то шые, то пора* [ПП-2, с. 70]; *Наша Сора то шые, то пора, толькі ніткам гора* [Янк., с. 279]; *То скачуць, то плачуць* [Янк., с. 234]; *То дождж, то непагода, а ўсё невыгода* [ПП-1, с. 55]

– або лексічным паўторам: *Часам плачаш, часам скачаш* [Янк., с. 172]; *Адны плачуць, другія скачуць* [ПП-1, с. 491].

Значэнне раздзялення, чаргавання чаго-н. у народных афарызмах выражае рытарычны прыём **дыз’юнкцыі**, пры якім выкарыстоўваюцца паўторныя раздзяляльныя злучнікі *ці – ці, або – або*. Гэты прыём дазваляе паказаць разнастайнасць прадметаў або паняццяў, рознабаковасць пэўных з’яў, змену розных станаў і дзеянняў, магчымасць іх выбару, што ў цэлым стварае маляўнічую карціну аб’ектыўнай рэчаіснасці. У навуковай літаратуры вызначаюцца раздзяляльная (моцная) дыз’юнкцыя, якая выключае адзін з супастаўленых аб’ектаў і спалучальна-раздзяляльная (аслабленая), што не выключае, а злучае супастаўленыя аб’екты [10, с. 248]:

– *ці – ці: Ці па-панску піў, ці па-панску еў, што зусім абамлеў* [Янк., с. 317]; *Ці пан, ці прапаў* [ТСП, с. 551];

– пры ослабленай дыз’юнкцыі супастаўляюцца сінанімічныя адзінкі: *Ці стыд, ці сорам – адзін скорам* [Янк., с. 239]; *Ці гэблем, ці скобляю – усё роўна* [Янк., с. 297]; *Ці кіем, ці палкаю – усё роўна* [Янк., с. 304];

– *ці – ці – абы: Ці з перцам, ці не з перцам, абы было з шчырым сэрцам* [Янк., с. 73];

– *ці – ці – але: Ці Лявон, ці не Лявон, але з раду не вон* [Янк., с. 73];

– *або – або: Адвага або мёд п’е, або кайданы трэ* [Янк., с. 109]; *Надвое бабка варожыць: або памрэ, або жыць будзе* [Янк., с. 90];

– *альбо – альбо: Альбо дожджык, альбо снег, альбо будзе, альбо не* [ТСП, с. 71].

Спалучэнню ў адзінае цэлае процілеглых з’яў, паняццяў, дзеянняў у складзе прыказкавых выслоўяў садзейнічае рытарычны прыём **амфітэзы**, які дазваляе «ахапіць з’яву або прыкмету поўнасцю, уключаючы сярэдняе, прамежкавае звяно» [9, с. 20], або паказаць разнастайнасць жыццёвых з’яў ці іх розны, найчасцей процілеглы характар праяўлення. У складзе амфітэзы звычайна выкарыстоўваюцца паўторныя злучнікі *і – і: <I> адтуль гарачо, <i> адсюль балячо* [ТСП, с. 224]; *І кот не мыўся, і госць з’явіўся* [ТСП, с. 229].

Пры дапамозе паўторнага злучніка *i* – *i* найчасцей аб'ядноўваюцца супрацьлеглыя або рознанакіраваныя дзеянні:

– *Няволя і скача, і плача* [Янк., с. 312]; *Майстар і чытаць, і пісаць, і з гаршкоў хапаць* [Янк., с. 333]; *I танцуе, і грае, толькі есці не мае* [ПП-1, с. 230]; *I замуж не выйшла, і ў дзеўках не засталася* [ПП-2, с. 18];

– прыметы з дадатковым акалічнасным адценнем. У складзе такіх парэмій выкарыстоўваюцца як антанімічныя: *У жыцці ўсяк бывае: і проста, і крыва* [Янк., с. 170]; *У яго з адной губы і гарача, і сцюдзёна* [Янк., с. 327]; так і сінанімічныя лексічныя адзінкі: *I так кепска, і так нядобра* [Янк., с. 216]; *I холадна, і голадна, і хаты свае няма* [Янк., с. 216];

– акалічнасці часу: *Серадзінка, як аўчынка: і летам, і зімой добра* [ПП-2, с. 484];

– акалічнасці месца: *I дома і замужам* [Янк., с. 216].

На наш погляд, разнавіднасцю амфітэзы можа быць значэнне аб'яднання процілеглых ці розных супастаўляемых з'яў і паняццяў, выражанае ў прыказках пры дапамозе парных злучнікаў і злучальных слоў, пры гэтым да значэння аб'яднання супрацьлегласцей выразна далучаецца выражэнне прычынна-выніковых адносін паміж апісваемымі з'явамі, што ўзбагачае семантыку выказвання, надае яму пазнавальны або павучальны змест: *як – так*:

– *Як клікнулі, так і адазваўся* [ПП-2, с. 448];

– *як – так і: Як паложыш, так і возьмеш* [ПП-2, с. 453];

– *які – такі: Якая зямля, такі і хлеб* [ПП-1, с. 51]; *Які сакавік, такі красавік* [ПП-1, с. 77]; *Якая зіма, такое лета* [ПП-1, с. 73]; *Якая птушка, такі і галасок* [ПП-1, с. 65]; *Якое блажавешчанне, такі вялікдзень будзе* [ПП-1, с. 98];

– *куды – туды і: Куды вецер, туды і дым* [ПП-1, с. 56];

– *колькі – столькі: Колькі лет, столькі зім* [ПП-1, с. 73];

– *дзе – там: Дзе пасееш густа, там не будзе пуста* [ПП-1, с. 116]; *Дзе грошы гавораць, там праўда маўчыць* [ТСП, с. 161];

– *дзе – там і: Дзе вада, там і вярба* [ПП-1, с. 58]; *Дзе мухаморы, там і баравікі* [ПП-1, с. 71]; *Дзе ягаднік, там і ягады* [ПП-1, с. 71];

– *як – то: Як слонка выгрэе, то аж сэрцу мілее* [ПП-1, с. 52];

– *як – дык і: Як мароз ды холад, дык і стар молад* [ПП-1, с. 57].

Супрацьпастаўленне ў прыказках і прымаўках можа ўзмацняцца за кошт яго спалучэння з параўнаннем (рытарычны прыём **сінайкеэзіс**), што стварае разнастайныя вобразныя асацыяцыі і садзейнічае павелічэнню экспрэсіўнага патэнцыялу правербіяльных выразаў. Пры гэтым могуць выкарыстоўвацца спалучэнні:

– *лепі – чым: Лепі свае вочы, чым чужыя грошы* [Янк., с. 323]; *Лепі запрацаванае, чым пазычанае* [Янк., с. 86]; *Лепі у дзеўках сядзець, чым замужам марнець* [ПП-2, с. 18]; *Лепі зарана, чым запозна* [Янк., с. 250]; *Лепі паважаць, чым зневажаць* [Янк., с. 250]; *Лепі даваць, чым прымаць* [ТСП, с. 289];

– *лепі – чымся: Лепей лычны мір, чымся раменная свара* [Янк., с. 48];

– *лацвей – чым: Лацвей раіць, чым дапамагаць* [Янк., с. 309];

– *лепі – як: Лепі ссівець, як злысець* [Янк., с. 220];

– *лепей – чым: Лепей дома касіць, чым у войску ранец насіць* [Янк., с. 48]; *Лепей жартаваць, чым хвараваць* [Янк., с. 165];

– *лепшы за: Добры сабака лепшы за ліхога чалавека* [Янк., с. 321];

– *чым – тым: Чым цяжэй, тым даражэй* [ПП-1, с. 164]; *Чым сонца яснее, тым месяц смутнее* [ПП-1, с. 52];

– *чым – лепей: Чым на чужыне ў пярыне, лепей дома на мякіне* [ТСП, с. 571];

– *як – лепш: Як абы-які, лепш ніякі* [ПП-2, с. 21].

Як адзначаюць даследчыкі, «адной з важнейшых уласцівасцей прыказкі з'яўляецца схаваны ў ёй пераносны сэнс, намёк на нешта іншае, чым тое, пра што гаворыцца, здольнасць прыказкі выклікаць у свядомасці асацыяцыю» [1, с. 46.]. Тыповым прыкладам такога выкарыстання моўных адзінак з'яўляецца **антыфразіс** – выкарыстанне слова ў значэнні, супрацьлеглым звычайнаму, якое суправаджаецца своеасаблівай інтанацыяй і

апорай на падтэкст [8, с. 50]. Гэты рытарычны прыём заснаваны на «сэнсавай двупланавасці», сутыкненні прамога і пераноснага значэнняў у слове [11, с. 161]. У антыфразісе арганічна спалучаюцца сэнсавая двухпланавасць з эмацыйным, звычайна лёгкім пярэтыўным адценнем выказвання: *Патрэбен, як у мосце дзірка* [Янк., с. 168] – ‘не патрэбен’; *Паправіўся, як скурат на агні* [Янк., с. 312] – ‘сапсаваўся, прапаў’; *Разышоўся, як халодны самавар* [Янк., с. 131] – ‘без дай прычыны расхваляваўся’; *Тады Юзiк ажэніца, як лысы вол ацеліца* [Янк., с. 134] – ‘ніколі’; *Але ж і старанная! Як сваты ідуць, то веніка шукае, каб хату падмесці* [Янк., с. 273] – ‘гультаяватая’; *Ніхто не ведае: толькі дзед, ды баба, ды цэлая грамада* [Янк., с. 311] – ‘усе ведаюць’; *Снег бел, ды не ўкусіш* [ПП-1, с. 55] – ‘знешняе і ўнутранае не заўсёды супадаюць’; *І шыла, і мыла, і прала, і ткала – і ўсё языком* [Янк., с. 308] ‘пра жанчыну, якая шмат гаворыць, але мала робіць’.

Двухсэнсавасць выказвання правербіяльных выразаў часта набывае іранічнае гучанне або гумарыстычны эфект, што па сваёй сутнасці даволі блізка да антыфразісу. Іранічнае гучанне, як вядома, звязана з лёгкай насмешкай, схаванай за знешняй нейтральнасцю або пачціваасцю выказвання [4, с. 42]: *Апрануўшы кажуха, сена касіць* [Янк., с. 273] – ‘паступаць нелагічна’, *Удзень лучыну паліць, а ўночы цяньку шукае* [Янк., с. 284] – ‘пра чалавека, які робіць непатрэбную справу’; *На спіне шоўк, а ў жываце шчоўк* [ПП-1, с. 230] – ‘пра імкненне за знешнім лоскам схаваць сваю нястачу’; *У манькутовым лесе смаловыя дубы растуць* [Янк., с. 315] – ‘пра чалавека, які любіць маніць, расказваць небыліцы’; *Відаць па вочках, што ходзіць па ночках* [ТСП, с. 111] – ‘па ўчынках, справах, паводзінах відаць, што за чалавек’.

Узмацняе выяўленчую выразнасць у правербіяльных выразах рытарычны прыём **антыметабалы** – перакрываюцца паўтор адных і тых жа слоў, які суправаджаецца зменай іх сінтаксічных функцый і супрацьпастаўленнем паняццяў або з’яў рэчаіснасці [8, с. 45]. Антыметабала выкарыстоўваецца з мэтай выяўлення адрознення або падабенства пэўных з’яў, названых перастаўленымі словамі ў працэсе парэмійнага разважання: *Як баба да дзеда, так дзед да бабы* [Янк., с. 74]; *Як ты мне, так я табе* [Янк., с. 74]; *Лета на зіму, а зіма на лета працяюць* [Янк., с. 86]; *Работа не забота, забота – калі няма работы* [Янк., с. 95]; *Няма худа без дабра, а дабра без худа* [Янк., с. 167].

Такім чынам, у народных крылатых выразах, якія вызначаюцца яскравай экспрэсіўнасцю, лаканічнасцю формы, глыбінёю зместу і афарыстычнасцю выражэння думкі, актыўна выкарыстоўваюцца рытарычныя прыёмы, заснаваныя на супрацьпастаўленні або супастаўленні пэўных з’яў, да якіх адносяцца антытэза, дыятэза, альтэрнатэза, амфітэза, дыз’юнкцыя, сінайкезіс, антыфразіс і антыметабала. Адзначаныя рытарычныя прыёмы ўзмацняюць выяўленчую выразнасць, садзейнічаюць стварэнню слоўнай вобразнасці, наданню трапнасці народнаму слову і пераканальнасці парэмійным сентэнцыям.

Літаратура

1. Грынблат, М.Я. Прыказкі і прымаўкі / М.Я. Грынблат // Прымаўкі і прыказкі : ў 2-х кн. ; рэд. А.С. Фядосік. – Мн. : «Навука і тэхніка», 1976. – Кн. 1. – 557 с.
2. Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5-і т. / Рэдкал.: І.П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелСЭ, 1986. – Т. 4. – 742 с.
3. Лепешаў, І.Я. Этымалагічны слоўнік прыказак / І.Я. Лепешаў. – Мінск : «Вышэйшая школа», 2014. – 141 с.
4. Рагойша, В.П. Паэтычны слоўнік / В.П. Рагойша. – Мінск : Вышэйшая школа, 1979. – 320 с.
5. Лепешаў, І.Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І.Я. Лепешаў, М.А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 667 с.
6. Клюев, Е.В. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция) : учебное пособие для вузов / Е.В. Клюев. – М. : «Изд.-во ПРИОР», 1999. – 272 с.
7. Копнина, Г.А. Риторические приёмы современного русского языка: опыт системного описания : автореф. дис. ... д-ра. филол. наук : 10.02.01 / Г.А. Копнина. – Красноярск, 2010. – 38 с.
8. Энциклопедический словарь-справочник. Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты / под ред. А.П. Сковородникова. – 3-е изд., стереотип. – М. : ФЛИНТА, 2011. – 480 с.

9. Введенская, Л.А. Учебный словарь антонимов русского языка / Л.А. Введенская.– М. : ИКЦ «МарТ» ; Ростов н/Д. : Издательский центр «МарТ», 2005. – 320 с.
10. Новиков, Л.А. Семантика русского языка: учеб. пособие / Л.А. Новиков. – М. : Высшая школа, 1982. – 272 с.
11. Корюкина, Е.С. Риторические возможности антонимов в современном русском языке: проблема системного описания : дисс. ... канд. фил. наук : 10.02.01 / Е.С. Корюкина. – Нижний Новгород, 2014. – 202 с.

Умоўныя скарачэнні

1. ПП-1 – Прыказкі і прымаўкі : ў 2-х кн. / Рэд. А.С. Фядосік. – Мінск : «Навука і тэхніка», 1976. – Кн. 1. – 557 с.
2. ПП-2 – Прыказкі і прымаўкі : ў 2-х кн. / Рэд. А.С. Фядосік. – Мінск : «Навука і тэхніка», 1976. – Кн. 2. – 616 с.
3. ТСП – Лепешаў, І.Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І.Я. Лепешаў, М.А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 667 с.
4. Янк. – Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / Склаў Ф. Янкоўскі. – 3-е выд., дапрац., дап. – Мінск : «Навука і тэхніка», 1992. – 491 с.

Гомельскі дзяржаўны
універсітэт ім. Ф. Скарыны

Поступила в редакцию 25.04.2019